

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2025-yil 3-son

VOLUME 5 / ISSUE 3 / 2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.3.

Crossref
Content
Registration

ISSN: 2181-1938

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

“Jurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 1140-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo‘yicha mas’ul:

O. Choriyev

Muharrirlar:

E. Sharipov, Y. Yarmolik, E. Mustafayev, K. Abduvaliyeva, Y. Mahmudov, M. Sharifova, Sh. Beknazarova

Musahhih:

S. Rasulova

Texnik muharrir:

U. Sapayev

Dizayner:

D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahri, Sayilgoh ko‘chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1387

Tasdiqnom

№ 174625, 29.11.2023.

Jurnal 2025-yil 27-iyunda bosmaxonaga topshirildi.
Qog‘oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog‘i: 22,8
Adadi: 100. Buyurtma: № 84.

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

BOSH MUHARRIR

B. Xodjayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI

J. Allayorov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy boshqarmasi boshlig‘i, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

MAS’UL MUHARRIR

N. Ramazonov – Toshkent davlat yuridik universiteti O‘zbek tili va adabiyoti kafedrasini mudiri, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

TAHRIR HAY’ATI A’ZOLARI

J. Blum – Boston kolleji Huquq maktabi professori, huquq doktori (Boston, AQSh)

M. Vishovatiy – Gdansk universiteti professori (Gdansk, Polsha)

A. Hoshimxonov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

M. Axmedshayeva – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

X. Xayitov – O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

I. To‘raboyev – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti v.b., yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

S. Xolboyev – O‘zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi dotsenti, yuridik fanlar nomzodi (Toshkent, O‘zbekiston)

N. Raxmonkulova – Jahon iqtisodiyoti va diplomatiyasi universiteti dotsenti, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

Z. Esanova – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

J. Ne‘matov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

M. Kurbanov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

R. Kuchkarov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti v.b., filologiya fanlari nomzodi (Toshkent, O‘zbekiston)

**УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

Правовой научно-практический журнал «Юриспруденция» – «Yurisprudensiya» – «Jurisprudence» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 1140.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:

О. Чориев

Редакторы:

Э. Шарипов, Е. Ярмолик, Э. Мустафаев,
К. Абдувалиева, Й. Махмудов,
М. Шарифова, Ш. Бекназарова

Корректор:

С. Расулова

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1387

Свидетельство

от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию
27.06.2025.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 22,8. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 84.

Отпечатано в типографии

Ташкентского государственного
юридического университета.

100047, г. Ташкент, ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Б. Ходжаев – доктор юридических наук, профессор, проректор по научной работе и инновациям Ташкентского государственного юридического университета

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Ж. Аллаёров – доктор философии по юридическим наукам, доцент, начальник управления по науке Ташкентского государственного юридического университета

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Н. Рамазонов – доктор философии по филологическим наукам, доцент, заведующий кафедрой узбекского языка и литературы Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

Дж. Блум – доктор права, профессор Школы права колледжа Бостона (Бостон, США)

М. Вишоватый – профессор Гданьского университета (Гданьск, Польша)

А. Хошимхонов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

М. Ахмедшаева – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Х. Хаитов – доктор юридических наук, профессор Академии государственного управления при Президенте Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

И. Турабоев – доктор философии по юридическим наукам, и.о. доцента Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

С. Холбоев – кандидат юридических наук, доцент Высшей школы судей при Высшем судейском совете Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

Н. Рахмонкулова – доктор юридических наук, доцент Университета мировой экономики и дипломатии (Ташкент, Узбекистан)

З. Эсанова – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Ж. Нематов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

М. Курбанов – доктор философии по юридическим наукам, доцент (Ташкент, Узбекистан)

Р. Кучкаров – кандидат филологических наук, и.о. доцента Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

**FOUNDER: TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

“Yurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” legal scientific and practical journal was registered by the Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020 with certificate No. 1140.

The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan.

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of journal materials are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:

O. Choriev

Editors:

E. Sharipov, Y. Yarmolik, E. Mustafaev,
K. Abduvalieva, Y. Makhmudov,
M. Sharifova, Sh. Beknazarova

Proofreader:

S. Rasulova

Technical editor:

U. Sapaev

Designer:

D. Rajapov

Editorial office address::

100047. Tashkent city,
Sayilgokh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Subscription index: 1387.

Certificate

№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 27.06.2025.

Paper size: A4.

Cond.p.f: 22,8.

Units: 100. Order: № 84.

Published in the Printing house of
Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city, Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITOR-IN-CHIEF

B. Xodjaev – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

J. Allayorov – Head of the Scientific Department of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

EXECUTIVE EDITOR

N. Ramazonov – Head of the Department of Uzbek Language and Literature of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

J. Blum – Professor of Law School of Boston College, Doctor of Law (Boston, USA)

M. Vishovatiy – Professor of the University of Gdańsk (Gdansk, Poland)

A. Khoshimkhonov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Akhmedshaeva – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

Kh. Khayitov – Professor of the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

I. Turaboev – Acting Associate Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Tashkent, Uzbekistan)

S. Kholboev – Associate Professor of the Supreme School of Judges under the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Legal Sciences (Tashkent, Uzbekistan)

N. Rakhmonkulova – Associate Professor of the University of World Economy and Diplomacy, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

Z. Esanova – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

J. Ne'matov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Kurbanov – Associate Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Tashkent, Uzbekistan)

R. Kuchkarov – Acting Associate Professor of Tashkent State University of Law, Candidate of Philological Sciences (Tashkent, Uzbekistan)

MUNDARIJA

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

11 **RAXIMOV DILMURODJON G'ULOMJON O'G'LI**

Davlat xizmatini tasniflash va ushbu jarayonda davlat fuqarolik xizmatining o'rni

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

23 **RUZINAZAROV SHUXRAT NURALIYEVICH**

Xususiyl huquq fani sohasida ilmiy tadqiqot ishlarining ilmiy-metodologik tahlili: muammo va yechimlar

36 **G'AYBULLAYEV ALISHER ISMATOVICH**

Tovar omborida omonat saqlash munosabatlarini fuqarolik-huquqiy jihatdan yanada takomillashtirish

46 **QILICHOVA MUNIRA AZIMJON QIZI**

Islom moliyasi normalariga muvofiq mudoraba shartnomasida kapital kafolati masalalari

62 **G'AFFOROV MEHRANGIZ SHAVKATOVICH**

Ulusldorlar ulush kiritish asosidagi qurilish shartnomasining zaif tarafi sifatida

73 **SIDIKOV RUSTAM**

Xalqaro huquqda uchuvchisiz uchish apparatlarining huquqiy tabiati: tasniflash yondashuvlari va suverenitet masalalari

85 **SARABEKOV A'ZAMJON ABDUQODIROVICH**

Blokcheyn va smart-kontraktlardan fuqarolik-huquqiy munosabatlarda foydalanish

92 **ZIYAMOV BOBURXON**

Raqamli diplomatiya va sun'iy intellekt: xalqaro huquqda tartibga solish jihatlari

12.00.04 – FUQAROLIK PROTSESSUAL HUQUQI. IQTISODIY PROTSESSUAL HUQUQI. HAKAMLIK JARAYONI VA MEDIATSIYA

102 **XABIBULLAYEV DAVLATJON YULCHIBOYEVICH**

Fuqarolik protsessida vakillik instituti: o'ziga xos ahamiyati va xususiyatlari

111 **XUDOYNAZAROV DADAXON AVAZ O'G'LI**

Oilaviy nizolarda mediatsiya

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

125 **NIGMATOV RUFTULLO OLIMDJONOVICH**

Buyuk Britaniyaning jinoyatchilikka qarshi kurashishga doir ilg'or tajribalari va ularning ayrimlarini milliy tizimga joriy etish masalalari

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA
SUD EKSPERTIZASI134 **XUDAYBERGENOV BAXRAM KUANISHBAEVICH, PARAXATOVA SHAXNOZA YERNAZAROVNA**

Ekspertiza tadqiqoti uchun namunalar olish tergov harakati sifatida: nazariy va amaliy masalalar

146 **SADRIDDINOVA LATOFAT HUSNIDDIN QIZI**

Apellyatsiya va kassatsiya: ushbu yuqori instansiyalarning sud tizimidagi o'рни

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

155 **XALIQULOV KOMOLIDDIN NOSIROVICH**

Xorijiy davlat sud hukm (qaror)larini tan olish va ijro etish bo'yicha davlatlararo munosabatlarni tartibga solishda xalqaro shartnomalarning ahamiyati

12.00.12 – KORRUPSIYA MUAMMOLARI

166 **YULDASHEV MAQSUD MAMASOLIYEVICH**

Bojxona organlarini korrupsiyasiz sohaga aylantirishning huquqiy asoslari tahlili

12.00.14 – HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI. JAMOAT XAVFSIZLIGINI
TA'MINLASH. PROBATSIIYA FAOLIYATI175 **DJUMANIYAZOVA DILFUZA KAMALOVNA, SHAYAKUBOV SHOMANSUR SHAKABILOVICH**Ijtimoiy xavf guruhiga kiruvchi yoshlar bilan ishlash tizimini takomillashtirish masalalari:
Toshkent viloyati va Toshkent shahri misolida

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.02 – КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО.
ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

11 РАХИМОВ ДИЛМУРОДЖОН ГУЛОМЖОН УГЛИ

Классификация государственной службы и место государственной гражданской службы в этой системе

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО.
СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

23 РУЗИНАЗАРОВ ШУХРАТ НУРАЛИЕВИЧ

Научно-методологический анализ научных исследований в области частного права: проблемы и решения

36 ГАЙБУЛЛАЕВ АЛИШЕР ИСМАТОВИЧ

Дальнейшее гражданско-правовое совершенствование отношений по хранению вещей на товарном складе

46 КИЛИЧОВА МУНИРА АЗИМЖОН КИЗИ

Вопросы гарантии капитала в договоре мудараба с точки зрения норм исламского финансирования

62 ГАФФОРОВ МЕХРАНГИЗ ШАВКАТОВИЧ

Долящики как слабая сторона договора долевого строительства

73 СИДИКОВ РУСТАМ

Правовая природа беспилотных летательных аппаратов в международном праве: классификационные подходы и вопросы суверенитета

85 САРАБЕКОВ АЪЗАМЖОН АБДУКОДИРОВИЧ

Использование блокчейна и смарт-контрактов в гражданско-правовых отношениях

92 ЗИЯМОВ БОБУРХОН

Цифровая дипломатия и искусственный интеллект: аспекты регулирования в международном праве

12.00.04 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО. ЭКОНОМИЧЕСКОЕ
ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО. АРБИТРАЖ И МЕДИАЦИЯ

102 ХАБИБУЛЛАЕВ ДАВЛАТЖОН ЮЛЧИБОВЕВИЧ

Институт представительства в гражданском процессе: его значение и особенности

111 ХУДОЙНАЗАРОВ ДАДАХОН АВАЗ УГЛИ

Медиація в семейных спорах

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

125 НИГМАТОВ РУФТУЛЛО ОЛИМДЖОНОВИЧ

Передовой опыт Великобритании в борьбе с преступностью и вопросы его имплементации в национальную систему

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЕ ПРАВО И СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

134 ХУДАЙБЕРГЕНОВ БАХРАМ КУАНЫШБАЕВИЧ, ПАРАХАТОВА ШАХНОЗА ЕРНАЗАРОВНА

Получение образцов для экспертного исследования как следственное действие:
теоретические и практические вопросы

146 САДРИДДИНОВА ЛАТОФАТ ХУСНИДДИН КИЗИ

Апелляция и кассация: роль высших инстанций в судебной системе

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

155 ХАЛИКУЛОВ КОМОЛИДДИН НОСИРОВИЧ

Значение международных договоров в регулировании межгосударственных отношений
по признанию и исполнению судебных решений иностранных государств

12.00.12 – ПРОБЛЕМЫ КОРРУПЦИИ

166 ЮЛДАШЕВ МАКСУД МАМАСОЛИЕВИЧ

Правовой анализ основ преобразования таможенных органов в сферу, свободную
от коррупции

12.00.14 – ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ПРЕСТУПНОСТИ. ОБЕСПЕЧЕНИЕ ОБЩЕСТВЕННОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ. ПРОБАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

175 ДЖУМАНИЯЗОВА ДИЛЬФУЗА КАМАЛОВНА, ШАЯКУБОВ ШОМАНСУР ШАКАБИЛОВИЧ

Вопросы совершенствования системы работы с молодёжью, относящейся к группе
социального риска: на примере города Ташкента и Ташкентской области

CONTENTS

12.00.02 – CONSTITUTIONAL LAW. ADMINISTRATIVE LAW. FINANCIAL AND CUSTOMS LAW

- 11 **RAKHIMOV DILMURODJON GULOMJON UGLI**
Classification of civil service and the role of state civil service in this system

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

- 23 **RUZINAZAROV SHUKHRAT NURALIYEVICH**
Scientific and methodological analysis of research in the field of private law: problems and solutions
- 36 **GAYBULLAYEV ALISHER ISMATOVICH**
Further improvement of civil-legal relations of storage in a warehouse
- 46 **KILICHOVA MUNIRA AZIMJON KIZI**
Issues of capital guarantee in mudarabah contract from the perspective of islamic finance norms
- 62 **GAFFOROV MEHRANGIZ SHAVKATOVICH**
Shareholders as a weakness of the contract of share construction
- 73 **SIDIKOV RUSTAM**
The legal nature of unmanned aerial vehicles in international law: classification approaches and issues of sovereignty
- 85 **SARABEKOV AZAMJON ABDUKODIROVICH**
The use of blockchain and smart contracts in civil law relations
- 92 **ZIYAMOV BOBURKHON**
Digital diplomacy and artificial intelligence: regulation aspects in international law

12.00.04 – CIVIL PROCEDURAL LAW. ECONOMIC PROCEDURAL LAW. ARBITRATION PROCESS AND MEDIATION

- 102 **KHABIBULLAYEV DAVLATJON YULCHIBOYEVICH**
The institute of representation in civil procedure: its significance and characteristics
- 111 **KHUDOYNAROV DADAHON AVAZ UGLI**
Mediation in family disputes

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

- 125 **NIGMATOV RUFTULLO OLIMDJONOVICH**
Advanced experience of Great Britain in combating crime and issues of implementing some of them in the national system

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND
FORENSIC EXPERTISE

134 **KHUDAYBERGENOV BAKHRAM KUANI'SHBAEVICH, PARAKHATOVA SHAKHNOZA YERNAZAROVNA**

Obtaining samples for expert examination as an investigative action: theoretical and practical issues

146 **SADRIDDINOVA LATOFAT HUSNIDDIN KIZI**

Appeal and cassation: the role of these higher instances in the judicial system

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

155 **KHALIKULOV KOMOLIDDIN NOSIROVICH**

The importance of international treaties in the regulation of interstate relations on the recognition and execution of judicial rulings (decisions) of foreign states

12.00.12 – CORRUPTION PROBLEMS

166 **YULDASHEV MAQSUD MAMASOLIYEVICH**

Analysis of the legal basis for transforming customs authorities into a corruption-free sphere

12.00.14 – CRIME PREVENTION. ENSURING PUBLIC SAFETY. PROBATION ACTIVITY

175 **DJUMANIYAZOVA DILFUZA KAMALOVNA, SHAYAKUBOV SHOMANSUR SHAKABILOVICH**

Issues of improving the system of working with youth belonging to socially risk groups: on the example of Tashkent region and the city of Tashkent

Kelib tushgan / Получено / Received: 07.05.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 16.06.2025
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 27.06.2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.3./IHLX8184

UDC: 001.8:347(045)(575.1)

XUSUSIY HUQUQ FANI SOHASIDA ILMIY TADQIQOT ISHLARINING ILMIY-METODOLOGIK TAHLILI: MUAMMO VA YECHIMLAR

Ruzinazarov Shuxrat Nuraliyevich,
Toshkent davlat yuridik universiteti
Biznes huquqi kafedrası professori,
yuridik fanlar doktori, Turon Fanlar
akademiyasi akademigi
ORCID: 0000-0001-8550-9276
e-mail: sh.ruzinazarov@mail.ru

Annotatsiya. Maqolada raqamli transformatsiyalashuv sharoitida xususiy huquqda ilmiy tadqiqot ishlarini olib borishning metodologik muammolari va takomillashtirish yo'nalishlari tahlil qilingan. Raqamli reallik davrida fuqarolik-huquqiy tadqiqotlarning predmeti, mazmuni va uslubiy yondashuvlariga qo'yilayotgan talablar mavjudligiga qaramay, dissertatsion tadqiqotlarning nazariy va amaliy asoslari yetarli darajada shakllanmagani mavzuning dolzarbligini belgilaydi. Muallifning aytishicha, ilmiy muomalaga kirib kelayotgan yangi tushuncha va kategoriyalarning nazariy gnoseologik ta'rifi tadqiqot doirasida tugal sivilistik mazmun kasb etmaydi. Maqolada ilmiy yangilik, xulosa va tavsiyalarni ifodalashdagi mavjud kamchiliklar ko'rsatilib, xususiy huquq fani sohasida ilmiy tadqiqot ishlari ilmiy-metodologik tahlil qilingan va uning tadrijiy rivojlanishi haqida fikr yuritilgan. Tadqiqotda huquqshunos olimlarning ilmiy-nazariy qarashlaridan foydalanilgan hamda qiyosiy-huquqiy usul, tahlil, sintez, kuzatish, umumlashtirish, induksiya va deduksiya metodlari qo'llangan. Xususiy huquqni rivojlantirishning tarixiy va tadrijiy qonuniyatlari asosida ilgari fanga ma'lum bo'lmagan yangi ishlanmalar yoki gipoteza (nazariya)ni fuqarolik muomalasida qo'llashga oid yangi bilimlarni shakllantirish zaruriyati vujudga kelayotgani asoslantirilgan. Xulosada zamonaviy texnologiyalardan foydalangan holda ilmiy muloqot maydonchalarini shakllantirish, tadqiqotchilarni metodik tayyorlashning yangi mexanizmlarini joriy etish kabi mualliflik takliflari ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: raqamli transformatsiya, xususiy huquq, fuqarolik muomalasi, ilmiy metodologiya, dissertatsion tadqiqot, qiyosiy-huquqiy tahlil, ilmiy yangilik, huquqiy munosabatlar, sud amaliyoti, raqamli huquq, sivilistika, ilmiy xulosa va tavsiyalar

НАУЧНО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ В ОБЛАСТИ ЧАСТНОГО ПРАВА: ПРОБЛЕМЫ И РЕШЕНИЯ

Рузиназаров Шухрат Нуралиевич,
доктор юридических наук, профессор кафедры
«Бизнес-право» Ташкентского государственного
юридического университета,
академик Академии наук «Турон»

Аннотация. В статье рассматриваются методологические проблемы и направления совершенствования научных исследований в сфере частного права в условиях цифровой трансформации. Несмотря на существующие требования к предмету, содержанию и методологическим подходам гражданско-правовых исследований в эпоху цифровой реальности, теоретико-практическая база диссертационных исследований пока не выработана в должной степени, что определяет актуальность рассматриваемой темы. По мнению автора, теоретико-гносеологическое определение новых понятий и категорий, входящих в научный оборот, в рамках исследований не всегда приобретает полноценное цивилистическое содержание. В статье указаны имеющиеся недостатки в формулировке научной новизны, выводов и рекомендаций, приводятся научно-методологический анализ текущих исследований в области частного права и размышления о его поступательном развитии. В исследовании использованы научно-теоретические взгляды юристов, а также применены сравнительно-правовой метод, анализ, синтез, наблюдение, обобщение, индукция и дедукция. Обоснована необходимость формирования новых знаний, направленных на применение ранее неизвестных в науке разработок или гипотез (теорий) в гражданском обороте, с учётом исторических и поступательных закономерностей развития частного права. В заключение автором предложены практические рекомендации, включая формирование площадок для научного дискурса с использованием современных технологий и внедрение новых механизмов методической подготовки исследователей.

Ключевые слова: цифровая трансформация, частное право, гражданский оборот, научная методология, диссертационное исследование, сравнительно-правовой анализ, научная новизна, правовые отношения, судебная практика, цифровое право, цивилистика, научные выводы и рекомендации

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL ANALYSIS OF RESEARCH IN THE FIELD OF PRIVATE LAW: PROBLEMS AND SOLUTIONS

Ruzinazarov Shukhrat Nuraliyevich,

Professor of the Department of Business Law,
Tashkent State University of Law,
Doctor of Science in Law,
Academician of the Turan Academy of Sciences

Abstract. The article analyzes the methodological problems and directions for improving the conduct of scientific research in private law in the context of digital transformation. Despite the existing requirements for the subject, content, and methodological approaches of civil law research in the digital reality era, the insufficient formation of the theoretical and practical foundations of dissertation research determines the relevance of the topic. According to the author, the theoretical epistemological definition of new concepts and categories entering scientific circulation does not have a complete civilizational content within the framework of the research. The article highlights existing shortcomings in the expression of scientific innovations, conclusions, and recommendations, provides a scientific and methodological analysis of research in the field of private law, and reflects on its evolutionary development. The research used the scientific and theoretical views of legal scholars, as well as the comparative legal method, methods of analysis, synthesis, observation, generalization, induction, and deduction. Based on the historical and evolutionary laws of the development of private law, it is substantiated that there is a need to form new knowledge about the application of previously unknown developments or hypotheses (theories) in civil transactions. The conclusion puts forward such author's proposals as the formation of scientific communication platforms using modern technologies, the introduction of new mechanisms for the methodological training of researchers.

Keywords: digital transformation, private law, civil circulation, scientific methodology, dissertation research, comparative legal analysis, scientific novelty, legal relations, judicial practice, digital law, civilistics, scientific conclusions and recommendations

Kirish

Xususiy huquq fanining raqamli transformatsiyalashuvi metodologik jihatdan nafaqat huquqiy ilmiy ijodiyotda yo'l qo'yilayotgan kamchiliklarni, balki raqamli reallik davrida tadqiqot ishlari sifati va samaradorligini oshirishning zamonaviy shakl hamda uslublarni puxta o'zlashtirishni taqozo etmoqda. Binobarin, raqamli reallik sharoitida sivilistik tadqiqotlarning predmeti hamda mazmuniga qo'yiladigan umumiy va maxsus talablar o'ziga xos xususiyatga egadir. *Birinchidan*, ilmiy adabiyotlar (ilmiy g'oya va qarashlar) normativ huquqiy hujjatlar – eng yaxshi xorijiy tajribaning tizimli va qiyosiy-huquqiy tahlili, huquqni qo'llash amaliyoti tahlili, statistik-sosiologik tahlil, huquqiy eksperiment tasdiqlarining tahlili, raqamli fuqarolik muomalasi ehtiyojidan kelib chiqib, huquqiy tartibga solishning tadrijiy rivojlanish qonuniyatlari – huquqiy tartibga solishning mazmuni, xususiyatlari va uni takomillashtirish istiqbollari; *ikkinchidan*, huquqiy tartibga solish, fuqarolik-huquqiy kategoriyalar, amaldagi huquqiy normalar, qonunchilikni o'rganish va tahlil qilish, doktrina va amaliyot – fuqarolik-huquqiy tartibga solishning dolzarb muammolari, nazariy, amaliy jihatlari va uning yechimi, huquqiy tartibga solishning huquqiy mexanizmlari kabilar shular jumlasidan.

Fuqarolik muomalasi raqamli shaklga o'tgan bugungi sharoitda raqamli huquqiy munosabatlar bo'yicha dissertatsiyaviy ilmiy tadqiqot ishlariga e'tibor qaratilayotgan bo'lsa-da, biroq ularning nazariy-metodologik asoslari juda zaif. Ayniqsa, ilmiy muomalaga kirib kelayotgan yangi tushuncha va kategoriyalarning nazariy gnoseologik ta'rifi tadqiqot doirasida tugal sivilistik mazmun kasb etmaydi. Shuning uchun milliy sivilistik huquqiy doktrina nuqtayi nazaridan ilmiy muomalaga kiritilayotgan ilmiy tushunchalar genezisi ularni puxta tadqiq etishni talab qiladi. Eng katta muammoli masalalardan

biri dissertatsiya ishlarining ilmiy yangiligi ni ifodalashda faqat muayyan darajada amaliyotga tatbiq etilgani haqidagi dalolatnoma hujjatidagi takliflarning ko'rsatilayotganidir. Ma'lumki, bunday takliflar qonunchilik hujjatlarini takomillashtirish bilan bog'liq bo'lib, ilmiy xulosalar bo'yicha uni amaliyotda qo'llashga oid dalolatnoma olish juda murakkab masala hisoblanadi.

Darhaqiqat, zamonaviy axborot kommunikatsiya texnologiyalari ilmiy manbalar bilan ishlashda keng imkoniyatlarni yaratayotgan bo'lsa-da, ulardan maqsadli va oqilona foydalanish taqozo etilmoqda. Internetdagi ilmiy manbalarning tahlili shuni ko'rsatyaptiki, barcha ma'lumotlar ham metodologik asoslarga tayanilgan va ilmiy tadqiqot usullari talablariga to'liq rioya etgan holda asoslantirilgan dalil va isbotlar asosida yozilmagan. Ijtimoiy munosabatlarning real va raqamli makonda yuz berishi bilan bog'liq turli ilmiy-huquqiy manbalardan foydalanishga e'tibor qaratilayotgan bo'lsa-da, biroq ularning fundamental va metodologik ilmiy manbalarga asosli havolalar keltirish darajasi sayoz. Bu esa ilmiy asoslantirilgan xulosa va takliflarni ishlab chiqishga o'zining salbiy ta'sirini ko'rsatmoqda. Maqolada ilgari surilayotgan asosiy g'oyaning asoslantirish darajasi shu bilan izohlanadiki, real va raqamli makondagi ilmiy manbalardan foydalanishda fundamental va metodologik tahlil ustuvorlik kasb etmog'i lozim.

Mamlakatimizdagi aksariyat sivilist olimlarning klassik ilmiy manbalarini internet sahifalariga joylashtirishni tizimli yo'lga qo'yish, o'z navbatida, xususiy huquq sohasida ilmiy tadqiqot ishlarining ilmiy-metodologik asoslarini yanada boyitishga xizmat qiladi. Amalga oshirilayotgan tadqiqot ishlari materiallari tahlili asosida har qanday ilmiy tadqiqot ishi fundamental va metodologik asoslarga tayanib yozilgan taqdirda davlat va jamiyat rivojlanishining obyektiv rivojlanish qonuniyatlariga hamohang bo'lgan sivilistik ilmiy tadqiqot ishlari natijadorligiga erishish

imkoniyati yuzaga kelishi mumkin, deb ilmiy bashorat qilish mumkin. Ayni paytda fundamental tadqiqotlarga qo'yiladigan talablar jihatidan ilmiy-amaliy asoslantirilmagan, faqat shaxsiy taassurotlarga tayanilgan yuzaki, umumiy fikr-mulohazalar nafaqat ilmiy-metodologik mazmun kasb etmaydi, balki kelgusida bunday asoslanmagan xulosalarga tayanib ishlab chiqilgan "umumiy g'oyalar" xususiy huquq fanini rivojlantirishga ham hech qanday yordam bermaydi. Ayni shu ma'noda vaqti-vaqti bilan dissertatsiyaviy tadqiqot ishlarini ilmiy-amaliy monitoring qilish maqsadida chuqur metodologik tahlil o'tkazish, o'z navbatida, nafaqat mavjud muammolarni hal etish, balki uni ilmiy bashorat qilish uchun asosli yechimlarga kelish imkonini beradi.

Material va metodlar

Tadqiqot bo'yicha material va metodlar tavsifi xususiy huquq sohasida ilmiy tadqiqotlarni metodologik ta'minlashi tahliliga oid farazlar bu borada muayyan bo'shliqlar mavjudligini ko'rsatmoqda. Shuni nazarda tutgan holda tadqiqotda yuridik fanlar doktrinasida shakllangan xususiy huquq fani sohasida ilmiy tadqiqot ishlarining holati haqidagi tizimli muammolarni o'rganishga maxsus tadqiqot yo'nalishi sifatida alohida ahamiyat berildi. Chunki zamonaviy sharoitlarda internet texnologiyalarning jadal rivojlanishi ilmiy manbalar bilan ishlashda yangicha ilmiy metodologik usullarini qo'llashni taqozo etmoqda.

Tadqiqotda xususiy huquq fani sohasida ilmiy tadqiqot ishlarining ilmiy-metodologik tahlili, uning tadrijiy rivojlanishi haqida fikr yuritilgan. Huquqshunos olimlarning ilmiy-nazariy qarashlaridan foydalanilgan hamda qiyosiy-huquqiy usul, tahlil, sintez, kuzatish, umumlashtirish, induksiya va deduksiya metodlari qo'llangan.

Tadqiqot natijalari

Har qanday ilmiy tadqiqot ishlarining natijasi ilmiy xulosa, taklif va tavsiyalardan iborat bo'lishini nazarda tutsak, hozirda mavjud

bo'lgan dissertatsiya ishlarining ilmiy yangiliklar qismiga oid bunday yondashuvlardan voz kechish kerak. Dissertatsiyalarning ilmiy yangilik qismida nafaqat tatbiq etilgan takliflar, balki uning natijasida olingan asosiy ilmiy xulosa va tavsiyalar ham o'z ifodasini topishi zarur. Bu borada yana bir muhim ilmiy argument shundaki, yurisprudensiya sohasidagi tadqiqot natijalari u yozilgan yoki himoya qilingan davrda emas, balki oradan muayyan muddat o'tgandan so'ng amaliyotga tatbiq etilishi mumkin. Afsuski, bunday ilmiy-metodologik haqiqatni tan olish masalasi hanuzgacha o'z yechimini topmayapti. Bu borada bildirilayotgan nuqtayi nazarni inobatga olib, yurisprudensiya sohasidagi dissertatsiyalarni rasmiylashtirishda bu kabi kamchiliklarni zudlik bilan bartaraf etish fursati yetdi. Aksariyat tadqiqot ishlari natijasida ishlab chiqilgan ilmiy xulosa va takliflar asosli tarzda ifoda etilmaydi. Aksariyat xulosa va takliflar dissertatsiya mazmuni bilan mantiqan va tizimli bog'liq bo'lmagan holda bayon etilishi dissertatsiyalar sifatiga o'zining salbiy ta'sirini ko'rsatmoqda.

Mavzu doirasidagi masalalarni bitta dissertatsiya ishida tugal yoritish imkoniyati mavjud emas. Shu sababli, ilmiy tadqiqot ishlari an'analari va yondashuvlaridan kelib chiqib, tegishli o'rinlarda amalga oshirilayotgan tadqiqotni chegaralash va qismlarning o'zaro mutanosibligini ta'minlash, ayrim dolzarb muammolar maxsus tadqiqot obyekti bo'lishi lozimligi haqidagi nuqtayi nazarlarni ham asoslantirib berish maqsadga muvofiq. Eng muhimi, bunday tadqiqot ishlarining aksariyatida sotsiologik va huquqiy eksperimental tasdiqlar ham yetarli darajada emas – sotsiologik va huquqiy eksperimentlarni qo'llashning tashkiliy, huquqiy va metodik mexanizmlari to'liq ishlab chiqilmagan.

Shuningdek, ilmiy tadqiqot ishlarining asosi sifatida xorijiy doktrina va qonunchilikka tayanilayotgan bo'lsa-da, biroq milliy huquqiy tizimning real voqeligidan kelib chiqib, uni qiyosiy huquqshunoslik metodologiyasi

nuqtayi nazaridan tadqiq etishga lozim darajada ahamiyat berilmayapti. Tadqiqotlarning mazmun va mohiyati aksariyat ishlarda faqat bayoniy usulda yoritilayotgani sababli uning natijasida olingan xulosa va takliflarni huquqni qo'llash amaliyotida joriy etishning samaradorlik darajasi juda past. Nazarimizda, huquqiy tartibga solishda vujudga kelayotgan yangi voqelikdan kelib chiqib, raqamli fuqarolik muomalasi bilan bog'liq mavzularni o'rganishda raqamli transformatsiyalashuvning obyektiv qonuniyatlarini inobatga olish lozim. Bundan tashqari, bunday tadqiqot natijalari raqamli makondagi huquqiy munosabatlar haqidagi ilmiy ta'limotlarga tayanilmasa, samara bermaydi.

Davlat va jamiyat raqamli transformatsiyalashuvining dastlabki tarixiy bosqichida fuqarolik muomalasida ro'y berayotgan tub o'zgarishlar raqamli makonda vujudga kelayotgan munosabatlarni oqilona va samarali huquqiy tartibga solishni taqozo etadi. Fuqarolik huquqi fanlari mavzularini ilmiy tadqiq etishdagi eng jiddiy muammo umumilmiy va maxsus usullarga deyarli e'tibor berilmayotgani yoki tadqiqot tugal mazmun kasb etmayotganidir. Mavzuning dolzarbligi, har bir kichik mavzuni o'rganishning ahamiyati va zaruriyati yetarli asoslantirib berilmayapti. Shuningdek, ilmiy tadqiq etishda metodologik talablarga, xususan, ilmiy manbalardan foydalanish va maqsadli, muammoli masalalar bo'yicha huquqshunos olimlar bilan bahs-munozaraga kirishish, ularning nuqtayi nazarlarini to'liq yoki qisman qo'llab-quvvatlash hamda ilmiy ijodiyotning odob-axloq qoidalariga rioya qilib, ular fikriga qo'shilmaslikning nazariy-amaliy argumentlarini izohlab berish bo'yicha ko'nikmalar yo'qligi namoyon bo'lmoqda.

Huquqni qo'llash amaliyotiga oid xorijiy va milliy sud misollari keltirilayotgan bo'lsa-da, biroq ular faqat holatni bayon etish bilan bog'liq. Amaliyotdagi kamchiliklarni tanqidiy tahlil qilish, sudlarga muayyan toifadagi nizolarni hal etishda e'tibor qaratilishi lo-

zim bo'lgan ilmiy va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish masalasi aksariyat ishlarda tadqiqotchilar e'tiboridan chetda qolmoqda. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudining tegishli Plenum qaroriga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish yoki alohida qarorlarni ishlab chiqish va ularning loyihalarini tayyorlash masalasi ko'pchilik ishlarda tadqiqotchilarning diqqat-e'tiboridan chetda qolmoqda. Ayniqsa, raqamli huquqni qo'llash amaliyoti ehtiyoji va zaruriyatidan kelib chiqib, sudlar uchun bu haqdagi tavsiyalarni ishlab chiqish nafaqat ilmiy tadqiqot ishlarining, balki huquqni qo'llash amaliyoti samaradorligini oshirishga ham xizmat qilgan bo'lar edi. Shuningdek, qonunchilik tahliliga oid yondashuvlar ham bir tomonlama bo'lib, xorijiy qonunchilik tizimi bilan qiyoslash darajasi talabga javob bermaydi. Har bir ixtisoslik yo'nalishining nafaqat tarixi, balki bugungi raqamli fuqarolik muomalasining nazariy-metodologik asoslarini mukammal o'rganmasdan xulosaga kelish – masalaning yana bir muhim jihati. Bu borada ilmiy rahbarlar mas'uliyatini oshirish, ilgari bo'lgani kabi maxsus ilmiy tadqiqot ishlari-ni amalga oshirishning, ya'ni tegishli ixtisoslik fan sohalari bo'yicha mavzularni chuqur o'rganishning oqilona zamonaviy ilmiy onlayn va oflayn muloqot maydonlarini vujudga keltirish lozim.

Bugungi kunda ilmiy tadqiqot ishlarida taqrizchilik faoliyati samaradorligini oshirish choralarini ko'rish talab etilmoqda. Har bir ixtisoslik yo'nalishi bo'yicha mustaqil tadqiqotchi yoki tayanch doktorant bilishi lozim bo'lgan maxsus ilmiy-metodologik fan dasturlarini raqamli platformalar orqali tizimli o'rganishning tashkiliy, texnik va metodik mexanizmlarini ishlab chiqish lozim. Hozirgi paytda maxsus ixtisoslik fanlaridan talabgorlarni baholash tizimi yaratilgan bo'lsa-da, biroq ularning bu boradagi bilimi va amaliy ko'nikmalari raqamli transformatsiyalashuv sharoitida ustuvor mavzular bo'yicha ilmiy tadqiqot ishlarini amalga oshirishning obyek-

tiv ehtiyoji bilan bog'liq talablarga javob bermaydi. Umumiy va yuzaki tadqiqot ishlari raqamli reallik sharoitida huquqiy munosabatlarni samarali tartibga solishga yordam bermaydi. Ko'plab ilmiy tadqiqot ishlarida ilmiy tadqiq etish mahorati yetishmasligi, dissertatsiyani tayyorlash texnikasi, metodologik ilmiy texnologiyani bilish darajasi zamonaviy talabga javob bermasligi, ilmiy va amaliy yondashuv mexanizmlarini to'g'ri tushunmaslik kuzatiladi. Shu bilan birga, joylarda qonun hujjatlarining amaliyotda qo'llash holati chuqur o'rganilmayotgani raqamli fuqarolik muomalasiga oid muammolarni o'rganish sifati past bo'lishiga olib kelmoqda. Raqamli yurisprudensiya muammolarini maqsadli o'rganish uchun ustoz-shogird an'alariga muvofiq tashkiliy, intellektual dasturiy o'quv ta'minotini yo'lga qo'yish ilmiy tadqiqot ishlarining sifat darajasini oshirishga xizmat qiladi. Bu zamonaviy ilmiy-metodologiyani puxta egallagan yosh huquqshunos ilmiy tadqiqotchilar korpusini shakllantirish imkonini beradi.

Xususiy huquq sohasida amalga oshirilgan tadqiqotlarda mulk, tadbirkorlik, investitsiya, qishloq xo'jaligi, oila, xalqaro xususiy huquq, ayniqsa, fuqarolik huquqining dolzarb muammolari va ustuvor yo'nalishlari bo'yicha ilmiy tadqiqot ishlari fanimiz taraqqiyotiga munosib hissa bo'lib qo'shildi. Biroq raqamli transformatsiyalashuv sharoitida yuridik fanlarni fundamental tadqiq etishning konsepsiyaviy, izchil, muammoli-maqsadli kompleks tizimi yo'qligi va uni sohalararo muvofiqlashtirish talabga javob bermasligi yana bir muammodir. Shu sabab huquqiy izlanishlarning sur'ati huquqiy tartibga solishning obyektiv ehtiyoji talablariga javob bermay qoldi. Hozirgi paytda yuridik soha bo'yicha fundamental tadqiqotlarni muvofiqlashtirilgan holda kompleks o'rganish jarayoni talabga javob bermaydi. Bugun monografik tadqiqotlarda raqamli transformatsiyalashuv sharoitida yuridik fanlarning rivojlanishi va zamonaviy muammolari, xususan, fuqarolik, tadbirkorlik

huquqining ayrim sohaviy institutlari tizimli o'rganilmoqda. Raqamli fuqarolik muomalasining obyektiv zaruriyatidan kelib chiqib, kompleks maqsadli yondashuvlar asosida ilmiy tadqiqotlar olib borish va raqamli yurisprudensiyaning fundamental ilmiy-amaliy "Yo'l xaritalari"ni ro'yobga chiqarishning ahamiyati ortmoqda.

Fuqarolik, tadbirkorlik, oila, xalqaro xususiy huquq sohalarining, shuningdek, ko'plab xususiy huquqning kichik sohalarini, shu jumladan, elektron tijorat huquqi ustuvor yo'nalishlari bo'yicha uzoq yillarga mo'ljallangan "Raqamli huquqiy metodologik tadqiqot strategiyasi"ni ishlab chiqish ayni muddaodir. Bu hol raqamli reallik sharoitida yuridik fanlarni, xususan, xususiy huquqiy fanlarni fundamental tadqiq etish bo'yicha raqamli institutsional tuzilmalarni shakllantirishni ham talab etmoqda. Ushbu huquq sohalarini bo'yicha huquqshunos olimlar korpusini ustoz-shogird tizimi asosida nafaqat mamlakatimizda, balki dunyoning nufuzli tadqiqot va ta'lim muassasalarida tayyorlash raqamli iqtisodiy va huquqiy rivojlanishni tamomila yangi tarixiy bosqichga olib chiqish imkonini beradi.

O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi muhim huquqiy tartibga solish funksiyasini bajarmoqda. Endigi vazifa – raqamli fuqarolik muomalasining asosiy bazaviy huquqiy asosi sifatida kodeksning huquqiy tartibga solishdagi rolini yanada oshirish lozim. Raqamli transformatsiyalashuv ehtiyojlaridan kelib chiqib, xususiy huquq sohasida kodifikatsiyalashtirish tizimi masalasini hal qilish ham ustuvor vazifa hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari tahlili

Xususiy-huquqiy fanlar bo'yicha fundamental ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish borasidagi vazifalarni quyidagi omillarga ko'ra tavsiflash mumkin. Fundamental so'zi lug'aviy jihatidan "bosh, asosiy, muhim, eng muhim" degan ma'noda ifodalanishini inobatga olib, xususiy-huquqiy fanlarning asosiy institutlarini tushunish va talqin etish

bo'yicha ilmiy doktrinal gipoteza, qarashlar majmuini ishlab chiqish lozim. Xususiy huquqning raqamli reallik bilan bog'liq hodi-sa, jarayon va obyektlari tabiatida ro'y be-rayotgan o'zgarishlarni chuqur ilmiy tadqiq etib, uni rivojlantirishning tarixiy va tadrijiy qonuniyatlari asosida ilgari fanda ma'lum bo'lmagan yangi ishlanmalar yoki gipo-teza (nazariya)ni fuqarolik muomalasida qo'llashga oid yangi bilimlarni shakllantirish zaruriyati vujudga kelmoqda.

Xususiy huquq faniga oid fundamental tadqiqotlar o'zining klassik ma'nosiga ko'ra, tabiat qonuniyatlari, real haqqoniylikdagi hodisa va obyektning dialektik birligi bilan bog'liq munosabatlarni aniqlash jarayonida yuz beradigan kompleks huquqiy munosa-batlarni huquqiy tartibga solishning monand nazariyasi, yuridik mexanizmning konseptual ilmiy asoslarini ishlab chiqishdan iborat. Xu-susiy huquq bo'yicha fundamental tadqiqot-larni amalga oshirishning eng asosiy xususi-yati shundaki, u bevosita amaliy muammoni hal etmasa-da, bazaviy fundamental muam-moni hal etishning juda ko'plab amaliy vazifalariga samarali yechim uchun konseptual yo'llarni ochib beradi. Eng muhimi, fuqarolik huquqining fundamental tadqiqotlariga ta-yanmasdan uning mohiyatini to'g'ri tushu-nish juda murakkab masaladir. Fundamental fuqarolik-huquqiy tadqiqotlar fanning doktrinal mo'ljallar va zamonaviy rivojlanish ten-densiyalarini, qonuniyatlarini o'zida aks et-tiradi. Xususiy huquqqa oid fundamental na-zariy tadqiqotlar uning normalari bilan tar-tibga solinadigan ijtimoiy munosabatlarning huquqiy mexanizmlarini takomillashtirish uchun doktrinal mo'ljal bo'lib xizmat qiladi. Fuqarolik-huquqiy fundamental nazariy ta-fakkur fuqarolik qonun hujjatlari normalarini rivojlantirish va takomillashtirishda "nazariy konsepsiya" funksiyasini bajaradi. Shuning-dek, bunday turdagi tadqiqot fanning gnoseo-logik ildizlari mohiyatini chuqur tushunish, idrok etishga, nazariy mushohada etishga, fu-qarolik-huquqiy fanlarni ilmiy anglashni haq-

qoniy ilmiy tadqiq etishning tan olingan va innovatsion metodlarga tayanib uni dialek-tik rivojlantirish asoslari va prinsiplarining istiqbolli fundamental yo'nalishlarini yoritib beradi. Xususiy huquqiy fanlar bo'yicha fun-damental nazariy tadqiqotlar davlatning hu-quqiy siyosatini, xususan, fuqarolik-huquqiy siyosatining asosiy negizlarini belgilab berish barobarida, fanlararo yondashuvlar asosida davlat va jamiyatni rivojlantirish qonuniyat-larining tadrijiy istiqbollarga oid gipoteza-lar ishlab chiqilishi va uni ijtimoiy hayotda qo'llashning natijadorligiga erishishni talab etadi. Eng muhimi, fuqarolik huquqi bo'yicha fundamental nazariy tadqiqotlarda fuqarolik muomalasining holati va rivojlantirishga oid oldindan ishlab chiqilgan va har tomonlama chuqur asoslantirilgan ilmiy bashoratlarga tayanilishi lozim.

Raqamli globallashuv sharoitida fuqaro-lik huquqi bo'yicha dunyo sivilist olimlari sa'y-harakatlarini birlashtirish o'zaro ham-korlikning yangi shakl, usul va formatlarini ishlab chiqish, jamoaviy fundamental naza-riy tadqiqotlarni amalga oshirishda g'oyatda muhim vazifalardan hisoblanadi. Xususiy huquqiy fanlarga oid fundamental, amaliy va innovatsion tadqiqotlarni muvofiqlashtirish bugungi talabga javob bermaydi. Fundamen-tal tadqiqot mavzularini belgilashga tizimli yondashuv mavjud emas. Fuqarolik huqu-qiy fanlarning ustuvor yo'nalishlari bo'yicha tadqiqotlarni amalga oshirish tarqoqligi, sa-maradorlik va natijadorlik darajasi pastligi, raqamli fuqarolik huquqiga oid fundamental tadqiqotlarning deyarli yo'qligi uning naza-riy, qonunchilik asoslarini rivojlantirish im-koniyatini yaratmayapti. Qolaversa, raqamli reallik sharoitida sohaga oid chuqur funda-mental tadqiqotlarga kompleks yondashuv holati bugungi kun ehtiyoji va zaruriyatidan ortda qolmoqda, huquqni qo'llash amaliyoti-dagi ko'plab muammolarni hal qilishga ilmiy yechim topishda qiyinchiliklar vujudga ke-lib, huquq normalari mohiyatini to'g'ri talqin etishga yordam bermayapti.

Hozirgi zamonaviy sharoitlarda raqamli iqtisodiy munosabatlarni huquqiy tartibga solishga obyektiv ehtiyoj va zarurat tobora ortib bormoqda. Huquqiy ilmiy ijodiyot globalashuv jarayonlaridan va huquqni qo'llash amaliyotidan orqada qolayotgani nafaqat fakt, balki ayni haqiqatdir. Xususan, iqtisodiyot sohasida turli huquqiy tizimdagi davlatlarning raqamli munosabatlarni tartibga soluvchi qonunchiligini yaqinlashtirish, fuqarolarning raqamli huquqlarini onlayn himoya qilish tizimini takomillashtirish, tadbirkorlik subyektlariga raqamli yuridik yordam ko'rsatish, raqamli reallik sharoitida xalqaro xususiy huquqning dolzarb muammolarini fundamental tadqiq etib o'rganish lozim. Ayniqsa, fuqarolik huquqiy munosabat subyektlarining nafaqat real, balki raqamli makonda erkin harakatini ta'minlash, iqtisodiyot sohasida raqamli qonunchilikni imperativ huquqiy tartibga solishdan oqilona, bosqichma-bosqich voz kechish, hakamlilik, mediatsiya, xalqaro tijorat arbitraji faoliyatini rivojlantirish, transchegaraviy huquqiy tartibga solishning samaradorligiga erishish zarur.

Raqamli iqtisodiyotni huquqiy ta'minlash maqsadida blokcheyn, token, kripto-valyuta [1, 93-b.; 2, 7–10-b.; 3, 29–44-b.; 4, 3–16-b.], bitkoin [5, 27–31-b.], raqamli investitsiya loyihasi, transchegaraviy elektron tijoratda hisob-kitoblarni huquqiy ta'minlash, fond birjalarda yevrobondlar muomalasining huquqiy rejimi, raqamli muhit sharoitida tuziladigan elektron bitimlar, xususan, smart-kontraktlarning fuqarolik huquqiy tabiati tadqiq etib o'rganilmagan. Shuningdek, haydovchisiz transport va uchuvchi (dron) vositalar faoliyatini huquqiy tartibga solish, yuridik xizmat ko'rsatish tizimini raqamlashtirish va axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishni huquqiy ta'minlash, sun'iy intellekt, sudlar faoliyatini raqamlashtirish va virtualashtirish bilan bog'liq masalalarni fundamental tadqiq etishga zarurat vujudga kelmoqda. Raqamli reallik sharoitida davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini huquqiy tar-

tibga solish, tibbiy xizmat ko'rsatish, aholini oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlashning huquqiy asoslarini takomillashtirish, maxsus, erkin iqtisodiy va kichik sanoat zonalarining huquqiy rejimi, qishloq xo'jaligiga mo'ljallanmagan yer uchastkalarini xususiy lashtirishni ilmiy tahlil etish, raqamli ijtimoiy xizmat ko'rsatishning fuqarolik huquqiy muammolari, qishloq xo'jaligi klasterlarining fuqarolik huquqiy maqomi bo'yicha ilmiy izlanishlarni amalga oshirish zarur [6, 401–414-b.]. Auditorlik va baholash faoliyatini fuqarolik huquqiy tartibga solish, uy-joy huquqining dolzarb muammolari, qimmatli qog'ozlar bozori, raqobat, geodeziya va kartografiya, shaharsozlik sohasidagi munosabatlarni huquqiy ta'minlash, raqamli iqtisodiyot sharoitida intellektual mulk huquqi subyektlari huquq va manfaatlarini himoya qilishni takomillashtirish borasida ustuvor tadqiqot yo'nalishlarini belgilash obyektiv zaruratdir. Bundan tashqari, raqamli transformatsiyalashuv sharoitida investitsiya, transport, sanoat, qurilish, qishloq xo'jaligi huquqini rivojlantirish, tadbirkorlik subyektlariga raqamli davlat xizmatini ko'rsatishning huquqiy asosini takomillashtirish, "xufiyona iqtisodiyot"ni kamaytirishning huquqiy vositalari samaradorligini oshirish, moliya, soliq [7, 224-b.], sug'urta, valyuta bozori, budjet huquqining qonunchilik asoslarini takomillashtirishga oid fundamental tadqiqotlarni kuchaytirish lozim.

Ayniqsa, aksiyadorlik jamiyatida minoritar aksiyadorlar ishtirokini oshirish, davlat ulushi mavjud xo'jalik jamiyatlari va davlat korxonalarini boshqarishning klassik ta'limotlarini yangicha ilmiy talqinda idrok etish, Fuqarolik kodeksining ashyoviy huquqlar va yuridik shaxslarning tashkiliy-huquqiy shakllariga oid normalarini xorijiy davlatlar qonunchilik tajribasi asosida qiyosiy tadqiq etish maqsadga muvofiq [8, 33-b.]. Suvdan foydalanish shartnomaviy munosabatlari-da raqamli texnologiyalardan foydalanish [9, 87–90-b.], elektron tijoratda tovarlar eksport faoliyatining huquqiy asoslarini rivojlan-

tirish, texnoparklar, xususiy bandlik agentliklarining huquqiy maqomi, oilaviy mehmonxona, xususiy tibbiyot subyektlari maqomi, sanitariya epidemiologiya xizmat ko'rsatishni huquqiy tartibga solish, uy-joy mulkdorlari shirkatlarida davlat-xususiy sheriklikning huquqiy mexanizmlari bilan bog'liq zamonaviy masalalarni ustuvor tadqiqot yo'nalishi sifatida belgilab olgan holda yuridik fanlarning ixtisoslashtirish yo'nalishlari bo'yicha fundamental, innovatsion va amaliy tadqiqotlarni amalga oshirish, o'z navbatida, davlat dasturlaridagi maqsadli vazifalarni ilmiy ta'minlashga xizmat qiladi.

Huquqiy tadqiqotlarning istiqbolli yo'nalishlari fuqarolik huquqida yangi institutlar bo'lmish *estoppel* [10, 25-b.], *abstrent* (sud neustoykasi) meros shartnomalarining huquqiy tabiatini o'rganish bilan ham uzviy bog'liq [11, 9-b.; 12-13-b.]. Raqamli innovatsion tadbirkorlik, raqamli sayyohlik, raqamli va startap yoshlar tadbirkorlik klasterlari faoliyatini huquqiy tartibga solish, xususiy tadbirkorlik subyektlari tomonidan ommaviy ahamiyatga molik raqamli funksiyalarni bajarishning tartib va asoslari, raqamli ekologik tadbirkorlik, metropolitenda yo'lovchi va bagaj tashish, autsorsing, *karshering* (tadbirkorlik bilan bog'liq bo'lmagan maqsadlar uchun jismoniy shaxslarga avtomobilni ijara-ga berish) innovatsion, axborot, investitsiya shirkati, korporativ [13], raqamli energetika huquqi [14] va ommaviy xizmat ko'rsatish huquqiy munosabatlarini tizimli va maqsadli fundamental tadqiqot obyekti sifatida o'rganish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Raqamli transformatsiyalashuv sharoitida fuqarolik huquqlarini amalga oshirishning erkinligi, chegarasi, oqilonaligi, halolligi, ijtimoiy adolatni ro'yobga chiqarish mexanizmlarini takomillashtirish zarur. Huquq va majburiyatni suiiste'mol qilish, qonunni mensimaslik, uni hurmat qilmaslik, fuqarolik muomalasida huquqbuzarliklarning oldini olishni kuchaytirish "qonun bilan taqiqlanmagan har qanday harakatga ruxsat etiladi" degan

yuridik "oltin" tamoyilni amalda ro'yobga chiqarishni ilmiy ta'minlashni talab etadi. Fuqarolik-huquqiy normalarning dispozitiv mazmun kasb etishidan kelib chiqib, axloqiy-etik tarbiyaviy funksiyasini amalga oshirishni ta'minlashning huquqiy muammolarini tadqiq etish zarur. Shuningdek, tipik ahamiyatga ega bo'lmagan manba sifatida ish muomalasi odatlari, raqamli texnologiyalar, shu jumladan, sun'iy intellekt odob-axloq qoidalarini qo'llash doiralarini yanada kengaytirishga oid istiqbolli fundamental yo'nalishlarni belgilash kerak. Raqamli huquqning globallashuvi sharoitida xususiy va ommaviy manfaatlarining uyg'unlashuvi, davlat va xususiy raqamli innovatsion sheriklik, davlatning fuqarolik huquqiy munosabat subyektlariga ommaviy raqamli xizmat ko'rsatishning roli oshayotganligi va bu borada konstitutsiyaviy prinsiplarning ro'yobga chiqayotganligi, raqamli huquqiy ijodiy metodologiya va aqlli tartibga solish bilan bog'liq norma ijodkorligi sohasida yangicha fundamental yondashuvlarni ishlab chiqishni talab etmoqda.

Raqamli fuqarolik-huquqiy muomalaning o'ziga xos jihati sifatida huquqiy munosabat ishtirokchilariga virtual erk, erkni raqamli izhor qilishning sivilistik raqamli texnologik mexanizmlariga oid ilmiy ta'limotni yaratish lozim. Bundan tashqari, raqamli fuqarolik huquqidagi virtual harakatsizlik va majburiyatni bajarmaslikning oqibatlarini barta-raf etishga qaratilgan nazariy metodologik ta'limotlarni rivojlantirish, raqamli texnologik protsessual tejamkorlikning huquqiy mexanizmlarini takomillashtirish (onlayn tarz-dagi sudgacha himoya qilish) tizimining ta'sirchanligini oshirish lozim.

Raqamli iqtisodiyot Milliy konsessiyasini ro'yobga chiqarish va shu asosda "Raqamli iqtisodiyot – 2030" dasturini hayotga tatbiq etishga oid olamshumul ahamiyatga ega bo'lgan vazifani hal qilishda yuridik fanlarning, ya'ni ommaviy va xususiy huquqning ilg'or ilmiy doktrinalarini ham ishlab chiqish zarurati tug'ladi. Fan, shu jumladan,

yuridik fan yutuqlariga tayanmasdan raqamli iqtisodiyotni shakllantirishga va uni ilmiy ta'minlashga erishib bo'lmaydi. Fuqarolik huquqi fanlar bo'yicha fundamental tadqiqotlar natijasida ishlab chiqilgan xulosa va takliflar nafaqat an'anaviy fuqarolik muomalasida ulkan yutuqlarga erishishning omili bo'ladi, balki raqamli huquqiy munosabatlarni tartibga solishga xizmat qiladigan normativ-huquqiy bazani yaratishga xizmat qiladi. O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksini raqamli iqtisodiyotning talablaridan kelib chiqib takomillashtirish vazifasini hal qilish raqamli iqtisodiyot Milliy konsepsiyasining asosiy o'zagi bo'lib hisoblanadi. Raqamli fuqarolik muomalasi bilan bog'liq ijtimoiy munosabatlarni xususiy huquqiy tartibga solish mexanizmlarining yangi tendensiyalarini inobatga olish obyektiv zaruratga aylanadi.

Xulosalar

Xususiy huquqiy, ayniqsa, fuqarolik-huquqiy fanlar bo'yicha fundamental tadqiqotlardan kutiladigan natijalar quyidagilardan iborat bo'lishi haqida bi qancha xulosalarga kelish mumkin.

Birinchidan, raqamli fuqarolik huquqi muammolarining fundamental ilmiy tadqiqot asoslarini o'rganish natijalarni amaliyotda qo'llashning samaradorligini oshirishga va ishtiroklarni belgilashga yordam beradi.

Ikkinchidan, fuqarolik-huquqiy fanlar bo'yicha fundamental tadqiqot natijalari raqamli iqtisodiyotni huquqiy ta'minlashning nazariy-metodologik asoslarini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Uchinchidan, raqamli fuqarolik-huquqiy muomalaga oid fundamental tadqiqot natijalari uning har bir huquqiy institutining tadrijiy rivojlanishi bo'yicha yangi bilimlarni shakllantirishga, undan fuqarolik huquqiy muomalasida foydalanishga imkoniyat yaratadi.

To'rtinchidan, raqamli huquq doktrinasi va qonunchiligiga asos solinishi davlatning fuqarolik huquqiy siyosati bo'yicha strategik ahamiyatga molik konsepsiya va dasturlarni

ishlab chiqishda va uni huquqni qo'llash amaliyoti samaradorligini oshirishda nazariy-metodologik manba hisoblanadi.

Beshinchidan, raqamlashtirish sharoitida fuqarolik-huquqiy fanlar bo'yicha fundamental tadqiqotlarning natijalari xususiy huquq doktrinasining nazariy gipotezalarini chuqur tadqiq etish barobarida raqamli iqtisodiyotda davlat ishtirokining hajmi va chegarasini, mulkdorlarning huquqlari va qonun bilan qo'riqlanadigan manfaatlarining raqamli huquqiy himoyasini takomillashtirish, ayniqsa, xususiy mulkchilikning ustuvor rolini ta'minlash, tadbirkorlik va investitsiya faoliyatini huquqiy tartibga solishning raqamli-huquqiy mexanizmlarini qo'llash samaradorligini oshirish uchun nazariy mo'ljal va haqqoniy amaliy yo'nalish beruvchi manba vazifasini bajaradi.

Oltinchidan, fuqarolik-huquqiy fanlar bo'yicha fundamental tadqiqot uning ajralmas qismi bo'lib, undan zamonaviy amaliy va raqamli innovatsion tadqiqotlarni amalga oshirishda va pirovardida raqamli bozor iqtisodiyoti talablari asosida raqamli mahsulotni fuqarolik-huquqiy shartnomalar asosida tijoratlashtirishda foydalaniladi. Raqamli iqtisodiyotning fuqarolik-huquqiy muomalasida innovatsion texnologiyalarning keng qo'llanishi majburiyat huquqiy institutini yanada takomillashtirishga xizmat qiladi.

Yettinchidan, raqamli huquqqa oid eng yaxshi xorijiy tajribani inobatga olib, fuqarolik huquqi tadqiqot natijalarini o'quv jarayoniga maqsadli tatbiq etish uchun raqamli fuqarolik huquqini o'qitish nazariyasi va metodi bo'yicha maxsus zamonaviy darsliklar tayyorlash maqsadga muvofiq. Bu esa, o'z navbatida, magistr va talabalarning raqamli huquqqa oid nazariy bilimlarini oshirish bilan bir qatorda, uni kelgusida raqamli huquqni qo'llash amaliyotida to'g'ri tatbiq etishga yordam beradi. Raqamli reallik sharoitida raqamli huquqiy munosabatlarni tartibga soluvchi qonunchilikning tez o'zgaruvchanligi va jadal rivojlanish sur'atlari huquqshunos

mutaxassislardan nazariy bilimlarini yanada mustahkamlashni talab etadi. Bo'lajak mutaxassis raqamli qonunshunoslikni emas, balki raqamli ta'limotga asoslangan huquqshunoslikni g'oyatda puxta egallashi lozim. Ayniqsa, roman-german huquqiy tizimi oilasiga kiruvchi davlatlarda raqamli huquqni o'rganishga metodologik jihatdan shunday yondashuv bo'lmog'i kerak. Eng muhimi, raqamli huquqning asoslariga oid nazariy bilimlarni puxta egallagan mutaxassislar korpusi huquqni qo'llash amaliyotida raqamli qonunchilik normalarini amaliy tatbiq etishga qodir bo'ladi, deyish mumkin.

Sakkizinchi, butun dunyoda raqamli transformatsiyalashuv sharoitida fundamental fanlarni rivojlantirishga turtki beruvchi omillar shiddat bilan o'zgarmoqda. Ayniqsa, raqamli huquqqa oid tadqiqotlar natijalarini ilmiy anglash va mushohada etish barobarida uning amaliyligini ta'minlashga juda katta e'tibor berilmoqda. Raqamli algoritmga asoslangan huquqiy tartibga solish sohasida zamonaviy texnologiyalarning huquqni qo'llash amaliyotiga qaratilgan tadqiqot natijalarining ahamiyati va zaruriyati tobora ortib bormoqda. Raqamli reallik sharoitida tovar va moliya bozorlarida xalqaro raqobatning rivojlaniishi, davlatning raqamli iqtisodiy qudratini oshirish, mamlakatning raqamli innovatsion xalqaro reytingida o'rnini oshirish, davlatlar va kompaniyalar fanni rivojlantirishga juda katta mablag' sarflab, raqamli iqtisodiyotni shakllantirish va rivojlantirish uchun fundamental tadqiqotlarni amalga oshirishga ustuvor ahamiyat berilmoqda. Global va milliy chaqiriqlarga asosan raqamli fuqarolik muomalasini shakllantirish va rivojlantirish chiqur ilmiy tadqiqot natijalarini amaliyotda qo'llashga erishishni taqozo etmoqda. Bu esa fuqarolik-huquqiy tadqiqotlar sohasida sifat o'zgarishlari asosida ishlab chiqilgan g'oyani eksperimental huquqiy tasdiqlariga tayanib fan va amaliyot uchun g'oyatda muhim bo'lgan ilmiy tadqiqot natijalariga erishishni zaruriyat qilib qo'yadi.

To'qqizinchi, raqamli fuqarolik muomalasini shakllantirish va rivojlantirish maqsadida ilmiy tadqiq etishga yangi metodologik yondashuvlar mamlakatni raqamli ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish borasidagi "Taraqqiyot strategiyasi"da belgilangan vazifalarni hal qilishda fundamental tadqiqotlarning rolini yanada oshirish, davlatimizning ilmiy salohiyatini ro'yobga chiqarish uchun shart-sharoitlar yaratish raqamli huquq muammolarini maxsus tadqiq etish bo'yicha zamonaviy sivilistik maktabni yaratish ilmiy darajali kadrlar korpusini shakllantirish imkoniyatini kengaytiradi, raqamli huquq muammolarini samarali va o'zaro manfaatli asosda o'rganish maqsadida xalqaro sivilistik hamkorlikni sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarishga yordam beradi, raqamli huquq sohasiga oid fundamental tadqiqot natijalarini qo'llash samaradorligini oshirish va fanga ajratilgan budjet mablag'laridan samarali, oqilona foydalanish uchun xizmat qiladi.

O'ninchidan, xorijiy davlatlarning raqamlashtirishga oid eng yaxshi tajribasini inobatga olib va mamlakatimizning raqamlashtirishga oid qonunchiligini tizimlashtirish va unifikatsiya qilish maqsadida O'zbekiston Respublikasining Raqamli kodeksi loyihasini ishlab chiqish bo'yicha ishchi guruhini tuzish, uning ilmiy-amaliy konsepsiyasini yaratish bo'yicha tashkiliy-huquqiy masalalarni hal qilishning uzoq yilga mo'ljallangan norma ijodkorligi vazifalarini belgilab olish lozim.

O'n birinchidan, mamlakatimizda raqamli xususiy huquq sohasi bo'yicha fundamental tadqiqotlarning samaradorligini oshirish va uning ilmiy asoslangan doktrinasini shakllantirish maqsadida "Uzoq yillarga mo'ljallangan raqamli xususiy huquq konsepsiyasi"ni ishlab chiqish strategik ahamiyatga molik raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishda ijtimoiy munosabatlarni xususiy huquq normalari bilan tartibga solishga xizmat qiladi. Shuningdek, xorijiy davlatlarning ilg'or tajribasini inobatga olib, raqamli xususiy huquq sohasida tadqiqot-

larni muvofiqlashtirish uchun institutsional tuzilmani tashkil etish lozim. Raqamli xususiy huquq sohasining muammoli-maqсадli jihatlarini aniq dasturiy ta'minlash va institutsional tuzilmalarning tashkil etilishi ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishda raqamli xususiy huquqiy yondashuvlarga oid ilg'or g'oya va nazariyalarning konseptual asoslarini davlat va jamiyat taraqqiyotida qo'llash imkoniyatini yanada kengaytirishga yordam beradi.

O'n ikkinchidan, raqamli algoritmgaga asoslangan munosabatlarni huquqiy tartibga solishni unifikatsiya qilish va tizimlashtirishning zaruriyati shu bilan izohlanadiki, yangi raqamlashtirish obyektlari huquqiy rejimi, ularni amaliyotda qo'llash tajribalaridan kelib chiqib, normativ-huquqiy hujjatlarda tizimlashgan mazmunda mukammal ifoda etib berilmagan. Qolaversa, raqamli qonunchilik va raqamli fuqarolik muomalasiga oid konsepsiyasini yaratish haqidagi ta'limot haqida yetarli ilmiy-metodologik yondashuvlar mukammal emas. Umuman olganda, raqamli algoritmgaga asoslangan munosabatlarni tartibga solish asoslari qanday bo'lishi kerak, uning raqamli transformatsiyalashuv sharoitida milliy huquqiy tizimdagi o'rni qanday bo'ladi? Bu va bunga o'xshash raqamli norma ijodkorligi faoliyatidagi konseptual masalalarni kompleks tarzda hal qilish zarur. Ra-

qamlashtirish qonunchiligini o'zining amal qilish doirasi nuqtayi nazaridan nafaqat real maydonda, balki virtual makonda huquqiy tartibga solish vositasi sifatida tizimlashtirish qonunshunos oldiga juda muhim mas'uliyatli vazifalarni qo'yadi. Bu vazifalarni hal qilishning tugal bashorat mazmunidagi andozasi hali shakllanmagan va juda ko'plab ilmiy isbot-dalillarni talab qiladi. Qolaversa, bu borada shoshma-shosharlikka yo'l qo'ymay, uning ilmiy sotsiologik va amaliy eksperimental tasdiqlariga tayangan holda xulosa va takliflarni ishlab chiqib, amaliyotda joriy etishga erishish mumkin. Shu sababli, hozirdanoq u bo'yicha yetuk olim va mutaxassislardan iborat vakolatli maxsus ishchi guruhi tashkil etib, O'zbekistonda raqamlashtirishga oid normativ-huquqiy bazani tizimlashgan mazmunda ishlab chiqish bo'yicha ishlarni boshlashning fursati yetdi desak, aslo mubolag'a bo'lmaydi.

Mamlakatimizda raqamli transformatsiyalashuv sharoitida yuridik fanlarni, shu jumladan, xususiy huquqiy fanlarning ustuvor yo'nalishlari bo'yicha fundamental tadqiqotlarni amalga oshirishga qaratilgan kompleks tashkiliy-huquqiy va o'quv-uslubiy hamda amaliy chora-tadbirlarning ko'rinishi uning ilmiy natijadorligini ta'minlashda strategik islohotlarning nazariy metodologik asoslarini yaratishga xizmat qiladi.

REFERENCES

1. Churilov A. K voprosu o pravovoy prirode kriptovalyuty [On the legal nature of cryptocurrency]. *Economy and Law*, 2016, vol. 9, p. 93.
2. Perov V.A. Kriptovalyuta kak ob'yekt grazhdanskogo prava [Cryptocurrency as an object of civil law]. *Civil Law*, 2017, vol. 5, pp. 7–10.
3. Novosyolova L. Tokenizatsiya ob'yektov grazhdanskogo prava [Tokenization of civil law objects]. *Farms and Law*, 2017, vol. 12, pp. 29–44.
4. Novosyolova L. O pravovoy prirode bitkoina [On the legal nature of Bitcoin]. *Economy and Law*, 2017, vol. 9, pp. 3–16.
5. Motosova D.D. Grazhdansko-pravovoye uregulirovaniye ispol'zovaniya bespilotnykh letatel'nykh apparatov v rossiyskom i zarubezhom zakonodatel'stve [Civil-legal regulation of the use of unmanned aircraft in Russian and foreign legislation]. *Agrarian and Land Law*, 2017, vol. 1, pp. 27–31.

6. Kookuyeva V.V., Tsertseil Yu.S. Obzor zarubezhnogo opyta realizatsii klasternoy politiki v razvitii territoriy [Review of foreign experience in implementing cluster policy in territorial development]. *Russian Enterprise*, 2019, vol. 20, no. 1, pp. 401–414.

7. Ryabov A.A. Vliyaniye grazhdanskogo prava na nalogovyye otnosheniya (doktrina, tolkovaniye, praktika) [The influence of civil law on tax relations (doctrine, interpretation, practice)]. Moscow, Norma Publ., 2014, p. 224.

8. Fokov A.P. Mezhdunarodnoye korporativnoye pravo: zakonodatel'noye obespecheniye yuridicheskikh lits (sravnitel'nyy analiz) [International corporate law: legislative support for legal entities (comparative analysis)]. *International Public and Private Law*, 2016, vol. 4, p. 33.

9. Abramov V.V. Znachenkiye i osobennosti dogovornogo regulirovaniya vodnykh otnosheniy [The importance and features of contractual regulation of water relations]. *Agrarian and Land Law*, 2017, vol. 3, pp. 87–90.

10. Nestoliy V.G. Astrent i obyazatel'stvo [Astrent and obligation]. *Lawyer*, 2016, vol. 5. p. 25.

11. Gushchin V.V., Dobravinskaya A.V. Pravovoye konstruktziya nasledstvennogo dogovora v Rossii: plyusy i minusy [Legal structure of the inheritance contract in Russia: pros and cons]. *Inheritance Law*, 2016, vol. 4, p. 9.

12. Grebenkina I.A. Teoreticheskiye i prakticheskiye aspekty nasledstvennogo dogovora v svete tekushchego reformirovaniya rossiyskogo grazhdanskogo prava [Theoretical and practical aspects of the inheritance contract in light of the current reform of Russian civil law]. *Inheritance Law*, 2016, vol. 4, p. 13.

13. Shitkina I.S. Korporativnoye pravo [Corporate law]. Moscow, Knorus Publ., 2015.

14. Lakhno P.G. *Energeticheskoye pravo Rossiyskoy Federatsii: stanovleniye i razvitiye* [Energy law of the Russian Federation: formation and development]. Moscow, 2014.

15. Ro'zinazarov Sh.N. Elektron tijorat huquqi [E-commerce law]. Tashkent, TSUL Publ., 2024, p. 608.

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2025-YIL 3-SON

VOLUME 5 / ISSUE 3 / 2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.3.